

kmetijstvu, ki je vsaj v dveh segmentih enako kot v vseh zadnjih sto letih. Tudi sodobna slovenska kmečka posest je razdrobljena t.j. premajhna in v veliki meri neprilagojena tržni proizvodnji.

Bojan Balkovec

Jožef Košič, Življenje Slovencev med Muro in Rabo. Izbor del. Budimpešta, 1992, 190 str.

Dokaj neopažena je šla mimo slovenske javnosti objava izbranih del velikega slovenskega narodopisca Jožefa Košiča. Košič (živel 1788-1867) je bil duhovnik, svojo službo je opravljal najprej v Beltincih, nato pa je bil do smrti župnik v Dolenjem in Gorenjem Seniku (Porabje).

Kot pravi prof. dr. Vilko Novak, ki je v knjigo prispeval spremno študijo o Košičevem življenju in delu: "Košič ni bil navaden duhovnik, ki bi se omejeval le na dušnopastirsko delo. Imel je naročene madžarske, nemške in slovenske časopise in časnike, vneto pa je prebiral najrazličnejše, predvsem zgodovinske knjige, tudi slovenske." Najbolj pa se je Košič zanimal za življenje in tudi preteklost svojih rojakov in "bil prvi Slovenec, ki je sestavno opisal ljudsko življenje in kulturo dela svojega naroda".

Dela tega zanimivega pisca so bila do zdaj težko dostopna, nekatera hranita le nacionalni knjižnici ali redki posamezniki. Ob spremni študiji, ki smo jo že omenili, je v knjigi izšlo še šest Košičevih del, od tega sta dve objavljeni v celoti. Košičeva dela so v originalu pisana z madžarskim črkopisom, izbor pa jih prinaša v gajici, ohranil je le ö, ü in gy, ki so značilni za prekmurski slovenski jezik.

Za prvi spis O Slovencih na Ogrskem je Košiču dal pobudo Ján Čaplovič z leta 1819 objavljenim razpisom nagrade za opis kake narodnostne skupine na Ogrskem v listu *Chronik der österreichischen Literatur*. Čaplovič je s Košičevim spisom kasneje precej manipuliral in ga leta 1829 celo objavil pod svojim imenom. V pričujoči knjigi je ta obsežen spis prvič preveden v slovenščino. Gre za vsestransko etnološko, zgodovinsko in geografsko študijo, v kateri Košič opisuje kulturo svojega naroda.

V izjemno bogatem spisu poda geografski opis pokrajine, v kateri živijo Slovenci (pravi, da je najbolj primerno ime za prebivalce teh krajev Slovenci, kakor se tudi sami imenujejo), navede celo njihovo število (40.800) ter predstavi

župnije, od katerih je 18 katoliških in 4 protestantske (luteranske).

V nadaljevanju opisuje bivanjske razmere ljudi, poda zunanji opis hiš in notranjo ureditev prostorov, posveti se zunanosti ljudstva, njihovim zdravstvenim razmeram, prehrani, noši, jeziku in slovstvu, veroizpovedi, nravi, posebno poglavje namenja šolam in vzgoji otrok. Prav tako opiše v posebnem poglavju poljedelstvo, živinorejo, vinogradništvo in domače obrti. V poglavju o šegah namenja posebno pozornost tistim ob poroki, krstu, boleznim in smrti. Opiše tudi glasbo, ples, petje in druge zabave: "Sicer pa kakšnih posebnih zabav nimajo, saj zato imajo čas le ob nedeljah in praznikih. Pozimi hodijo od hiše do hiše, kjer se moški pogovarjajo o tlaki, ženske pa o moških, o njihovih dobrih in slabih dejanjih, včasih pa tudi o čem drugem. starejši se včasih popoldne odpravijo v gostilno, tisti v hribih v vinsko klet, kjer pijejo, da bi pozabili skrbi celega tedna, potem pa dobre volje odidejo domov."

Naslednje Košičevo delo, ki je prišlo v izbor, je *Kratki Návuk Vogrskoga Jezika za Začetnike*. Delo je izšlo leta 1833 v Gradcu in je prevod madžarske slovnice Imreja Szalayja. Z njim pa si je Košič prislužil oster očitek Stanka Vraza; ta mu je v napisanem sonetu očital potujčevalni namen.

Verjetno najzanimivejša Košičeva knjiga, ki je bila objavljena anonimno med leti 1845/48, je delo *Zobrisani Sloven i Slovenka med Mürov i Rabov*. Knjiga je verjetno izšla anonimno zaradi tega, ker je Košič njen večji del povzel v dobesedni ali skrajšani obliki po Slomškovi knjigi Blaže in Nežica v nedeljski šoli, dodal pa je nekaj svojih sestavkov, med katerimi sta posebej zanimiva tista dva, ki se nanašata na verske razmere (Doktor Luther Martin in Ne zamerte).

Zadnja natisnjena Košičeva knjiga so *Zgodbe Vogrskoga Králestva*, izšla je 1848 v Szombathelyju. Knjiga je pisana poučno, večino poglavij je naslovil po vladarjih (Gejza Vojvoda, Sveti Števan I. Krao, Sveti Ladislav Krao ...), posamezna poglavja je namenil tudi Hunom, Avrom, Ogrom. Za to svojo knjigo je Košič prevzel cele stavke iz knjige Antona Krempla *Dogodivšine Štajerske zemle*.

V izbor je uvrščen še Košičev rokopis *Starine Železnih ino Salaskih Slovenov*. Tudi za ta rokopis je zajemal iz knjige Antona Krempla. Rokopis poljudno prikazuje preteklost Slovencev med Muro in Rabo. Ob Kremplu je uporabljal pri

pisanju še madžarske in nemške knjige in rokopisne vire. Košičevo delo je uporabil dr. Josip Gruden za svojo Zgodovino slovenskega naroda, obenem je rokopis tudi objavil v ČZN, XI, 1914.

Z izdajo Košičevih izbranih del smo Slovenci iz pozabe obudili duhovno dediščino, ki nam je lahko vsem v ponos in tudi v veselje.

Martin Šteiner

Darja Mihelič, Hazard, Koper/Capodistria, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko/Sociata storica del Litorale, Knjižnica Annales 3, 1993, 250 strani.

Najrazličnejše igre že stoletja in tisočletja zabavajo ljudi. Zagotovo se je zelo zgodaj igri pridružila še nagrada za doseženo zmago. Posebna oblika igre so igre, kjer človek namesto svojih sposobnosti skuša svojo srečo. To so igre, kjer je zmaga oz. uspeh odvisen od naključja oz., bolje rečeno, od sreče.

Značilnost iger na srečo je, da zahtevajo materialni prispevek igralca. Igra je seveda mikavnejša ob večjih dobitkih. Pri vsem skupaj ima pomembno vlogo še tveganje, ki ga tu imenujemo hazard. Kratko zgodovino iger na srečo v naših krajih nam je v besedi in sliki pripravila dr. Darja Mihelič s knjigo Hazard, ki jo je v Knjižnici Annales izdalo Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Trojezična izdaja (slovenska, italijanska in nemška) prikazuje razvoj iger na srečo od prvih obdobij prek antike do najnovejšega časa. Materialne dokaze o pripomočkih za igre imamo že za stare kulture na Bližnjem in Srednjem Vzhodu. Znale so najdbe kamnitih in koščenih ploščic in kock iz Sumerije, Indije in Egipta.

Seveda je različnih dokazov o igrah na srečo in njenih povezavah veliko tudi iz antike. V tem času so znane različne igre, o katerih govorijo različna literarna dela. Veliko pa je tudi predpisov o raznih igrah s kockami, uvaja se tudi loterija, ki je že podobna današnji. Tudi srednji vek je bil bogat z različnimi igrami na srečo. V Evropo pa je z Orienta prišlo kartanje.

Miheličeva nadaljuje s prikazom iger na srečo v slovenskem prostoru. Posebej je prikazan položaj v Primorju in notranjosti. Različni mestni statuti (Trst, Koper, Izola, Piran) govorijo tudi o hazardiranju. V večini primerov so statuti omejevali čas, prostor in načine iger na srečo. Ena

pomembnejših določb je bila, da zadolžnice, izdane na račun v igri izgubljenega denarja, nimajo nobene veljave. Zanimiv je tudi piranski primer pravedanja zaradi neveljavne zadolžnice.

V notranjosti se je igranje na srečo razširilo po kavarnah. Pravice do prirejanja iger na srečo so imeli posamezniki. Različni policijski redi, ki so jih izdajali cesarji, so omejevali in prepovedovali nekatere igre, vendar je šla praksa pogosto svojo pot. Posebne določbe so veljale tudi za kartanje in tiskanje kart. Za tiskanje kart je bilo potrebno posebno dovoljenje in izdajatelji so morali karte ustrezno označiti.

Zanimiv je tudi razvoj loterije, ki se je iz starega Rima ohranila tudi v srednji vek. Številčna loterija izhaja iz Genove. Od druge polovice 17. stoletja so države loterije prevzemale v svoje roke. Cesar Jožef II. je leta 1787 odločil, da bo poslej loterija državna in ne več privatna. Izvajanje loterije je prevzela komorna direkcija na Dunaju in dobički od loterije so poslej pripadali državi. Tudi v Ljubljani se loterija omenja že leta 1772.

V prvi jugoslovanski državi je bilo poklicno igranje na srečo kaznivo. Profesionalno igranje so enačili z delomrzništvom in potepanjem. Loterije pa je bilo mogoče prirejati le z dovoljenjem države. Po drugi svetovni vojni je bilo mogoče prirejati loterije le v humanitarne namene.

Počasnejši je bil razvoj igralništva, kljub temu da je bil v Portorožu zametek igralnice že pred prvo svetovno vojno. Sredi šestdesetih let je bil spremenjen zakon o igrah na srečo in turističnim organizacijam je bilo dovoljeno prirejati nekatere igre v za to določenih prostorih. Igre so bile dovoljene le tujcem. V Sloveniji sta merilom za odprtje igralnic zadostila le Portorož in Bled. V sedemdesetih letih in kasneje je bilo v Sloveniji odprtih še nekaj igralnic, tako da jih je bilo v začetku leta 1993 deset. V njih lahko srečo skušajo tudi slovenski državljani.

Na koncu so predstavljene slovenske igralnice in njihova ponudba. Knjigo lahko uporabimo tudi kot pripomoček za uvajanje v skrivnost nekaterih iger na srečo. Vas zanima, kakšne možnosti vam ponuja carré, couleur ali kaj so tesserae?

Bojan Balkovec